

Üniversite öğrencilerinin sigara kullanımına yönelik motivasyonları: Nitel bir çalışma

Motivations of university students towards smoking: A qualitative study

¹Tuğba Türkkan, ²Nurşen Kulakaç

¹Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Gümüşhane Türkiye. turkkan83@hotmail.com, 0000-0002-3955-6597

²Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Gümüşhane Türkiye. nrsnkkc@gmail.com, 0000-0002-5427-1063

ÖZ

Amaç: Bu çalışma üniversite öğrencilerinin sigara kullanımına yönelik motivasyonlarının niteliksel olarak değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. **Yöntem:** Fenomenolojik türdeki bu araştırma, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Karadeniz Bölgesi'nde bir devlet üniversitesinin sağlık bilimleri fakültesinde öğrenimini sürdürmekte olan ve son bir ay içinde düzenli olarak sigara kullanan 19 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri, açık uçlu yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak dört sorudan oluşan bir görüşme formu ile toplanmıştır. Görüşme tekniği ile toplanan verilerin çözümlenmesinde içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. **Bulgular:** Çalışmada öğrencilerin çoğunluğunun ilk sigara deneyimini ergenlik döneminde ve kendi yaşıt arkadaş grubu ile yaşadıkları belirlenmiştir. Katılımcıların sigara kullanmaya başlamada en önemli nedenin sosyal bağlantılar nedeniyle gerçekleştiği bildirilmiştir. Öğrencileri sigara kullanımına motive eden faktörlere ilişkin aile, akran ve bireysel, okul ve toplumsal olmak üzere dört farklı tema saptanmıştır. Sigara kullanan akran, merak ve stres öğrencilerin sigaraya kullanımına devam etmesinde motive edici faktörler olarak belirlenmiştir. Öğrenciler sigara kullanımının önünde geçmek için okul rehberlik servisleri ile ilgili etkinlikler ve toplumsal farkındalığa ilişkin faaliyetlere yönelik öneriler sunmuştur. **Sonuç:** Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin sigarayı deneyimleme ve sürdürmede motive eden önemli faktörlerin akran, merak ve stres olduğu belirlenmiştir. Çalışmamızın sonuçlarına dayanarak, öğrencilerin bireysel özelliklerini dikkate alarak planlanmış aileyi, okulu ve toplumu içeren çok katmanlı önleme programlarının sigarayla mücadelede etkili olacağı düşünülmektedir.

ABSTRACT

Aim: This study was conducted to qualitatively evaluate the motivations of university students towards smoking. **Method:** This phenomenological study was conducted with 19 university students who were studying at the faculty of health sciences of a state university in the Black Sea Region in the 2022-2023 academic year and who regularly smoked in the last month. The data of the study were collected with an interview form consisting of four questions using an open-ended semi-structured interview technique. Content analysis method was used to analyse the data collected by interview technique. **Result:** In the study, it was determined that the majority of the students had their first smoking experience during adolescence and with their peer group. It was reported that the most important reason for the participants to start smoking was social connections. Four different themes were identified regarding the factors motivating students to smoke: family, peer and individual, school and social. Peer smoking, curiosity and stress were determined as motivating factors for students to continue smoking. Students offered suggestions for activities related to school counselling services and activities related to social awareness in order to prevent smoking. **Conclusion:** According to the results of the study, peers, curiosity and stress were found to be important motivating factors for students to experience and continue smoking. Based on the results of our study, it is thought that multi-layered prevention programmes involving family, school and society, planned by taking into account the individual characteristics of students, will be effective in the fight against smoking.

Anahtar Kelimeler:
Sigara, Motivasyon, Üniversitesi Öğrencisi, Nitel Çalışma

Key Words:
Smoking, Motivation, University Student, Qualitative Study

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:

Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Gümüşhane Türkiye. nrsnkkc@gmail.com, 0000-0002-5427-1063

DOI:
10.52880/sagakaderg.1436200

Gönderme Tarihi/Received Date:
13.02.2024

Kabul Tarihi/Accepted Date:
25.11.2024

Yayımlanma Tarihi/Published Online:
31.12.2024

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü, sigara kullanımını halk sağlığı üzerinde önemli etkileri olan bir salgın hastalık olarak değerlendirmekte ve 1.2 milyonu pasif sigara dumanına maruz kalmaya bağlı olarak yılda yedi milyondan fazla ölümden sorumlu tutmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2022). Sigara kullanımı akciğer kanseri, solunum yolu hastalıkları, kardiyovasküler hastalıklar, felç, körlük, sağırılık, sırt ağrısı, osteoporoz ve periferik damar hastalıkları gibi ciddi hastalıklara yol açmaktadır (Saha ve ark., 2007).

Türkiye’de tütün kontrolüne yönelik çalışmalar kapsamında Küresel Yetişkin Tütün Araştırması (KYTA) yapılmaktadır. Bu araştırmanın ilki 2012 yılında, sonuncusu ise 2016 yılında yayımlanmıştır (Elbek ve ark., 2021; Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, 2012). KYTA 2012 bulgularına göre Türkiye’de tütün kullanım oranları 2008 yılına göre kadınlarda %13,7, erkeklerde %13,5 ve toplamda %13,4 oranında azalmıştır. Ancak 2012 yılında yapılan KYTA, olumlu gelişmelerin yanı sıra, Türkiye’de tütün endüstrisinin reklam, sponsorluk ve promosyonlarında artış olduğunu ortaya koymuştur (Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, 2012). Bu sorunlara rağmen 2012 yılı itibarıyla Türkiye’de tütün kullanımı yıllar içinde istikrarlı bir şekilde azalmıştır. Fakat 2016 yılı KYTA’nın sonuçları bu düşüş eğiliminin durduğunu ve 2012’den sonra ters yönde bir artış olduğunu göstermektedir. Türkiye’de tütün kullanım oranı 2012’den sonraki 4 yıl içinde hem erkeklerde hem de kadınlarda artmıştır (Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri-Central for Disease Control and Prevention, 2023).

KYTA 2016 yılı raporunda son 4 yılda Türkiye’de sigarayı bırakma oranının %27,2’den %13,6’ya, sigarayı bırakmayı düşünme oranının %55,2’den %32,8’e, televizyon veya radyoda sigaraya karşı görsel uyarı oranının %92,0’dan %73,7’ye gerilediği, bunun yanı sıra sigara satan mağazalardaki reklamların %4,0’ten %6,2’ye çıktığı ve sigara reklamlarında %14,1’den %16,2’ye yükseldiği belirlenmiştir Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri-Central for Disease Control and Prevention, 2023).

Üniversite öğrencileri sigara içme gibi riskli davranışları benimsemeye yatkın gruplardan biridir (Joseph-Shehu ve ark., 2019). Üniversite öğrencileri evlerinden uzakta yaşamaya başladıklarında ve üniversitede yeni arkadaşlar edindiklerinde sosyal bağlanmalarında ve kimliklerinde köklü değişiklikler yaşamaktadırlar (Amin ve ark., 2016). Literatürde üniversite öğrencilerinin sigara kullanımının sınav dönemlerinde rahatlatma ve konsantrasyona katkıda bulunduğu düşünüldüğü için bu dönemlerde sigara kullanımında artış olduğu belirtilmektedir

(Pardavila ve ark., 2019). Ayrıca üniversitede yurtdışı diğer öğrencilerle birlikte yaşamının, erkek olmanın ve üst sınıflarda okumanın sigara kullanmada risk faktörleri olduğu ve sigara kullanmayı bırakma motivasyonlarının daha düşük olduğu görülmüştür (Ortega ve ark., 2018; Wamamili ve ark., 2019).

Günümüzde, gençlerin sigarayı bırakmak için geleneksel tedavilere başvurma olasılığı çok düşüktür (Jorayeva ve ark., 2017). Bu nedenle, sigara alışkanlığını bırakmaya katkıda bulunan yenilikçi müdahaleler, bu nüfusa ulaşmak ve dahil etmek için gereklidir (Joseph-Shehu ve ark., 2019).

Sağlık bilimleri öğrencileri arasında sigara içme yaygınlığı dünya çapında artmaktadır (Sreeramareddy ve ark., 2018). Sağlık bilimleri öğrencilerinin geleceğin profesyonelleri olarak toplumu eğiterek, tütün karşıtı politikaları destekleyerek ve tütünün kontrolüne yönelik ulusal ve küresel çabaları etkileyerek sigara ile mücadelede önemli bir role sahiptir (Niu ve ark., 2018). Sağlık bilimleri öğrencileri gelecekte sağlık çalışanları olacak ve hastalara sigara kullanımı ve sonuçları hakkında danışmanlık sağlamada önemli bir rol oynayacaklardır. Sigara içme alışkanlıklarından vazgeçmezlerse, hastalarını da bırakmaya ikna edemeyeceklerdir (Smith ve ark., 2007). Sağlık profesyonelleri, sağlıklı alışkanlıkları teşvik ederek ve riskli davranışları önleyerek sigara ile mücadelede stratejik bir konumdadırlar (La Torre ve ark., 2012). Bu nedenle, sağlık çalışanları tütün kullanıcılarına tutarlı ve etkili bir müdahale sağlamak için eğitilmeli ve desteklenmelidir (Dünya Sağlık Organizasyonu- World Health Organization, 2013; Ficarra ve ark., 2011). Ancak sağlık çalışanlarının sigara içmesi, içen hastalarda sağlıklı alışkanlıkların teşvik edilmesi ve sigaranın bırakılmasına yönelik müdahalelerin geliştirilmesinin önünde bir engel teşkil etmektedir (La Torre ve ark., 2012).

Bu bağlamda çalışmamız üniversite öğrencilerinin sigara kullanımına yönelik motivasyonlarının niteliksel olarak değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Bu çalışma için fenomenolojik bir yaklaşım kullanılmıştır. Katılımcılar, son 1 aydır her gün düzenli olarak sigara kullanan 19 öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcılar, aşağıdaki dahil etme kriterlerine göre amaçlı örnekleme ile seçilmişlerdir: Öğrenci olmak, son bir aydır düzenli sigara kullanma deneyimine sahip olmak ve çalışmaya katılmaya gönüllü olmak. Sigara kullanmayan ve Türkçe dilinde iyi iletişim kuramayan öğrenciler çalışmaya dahil edilmemiştir. Buna uygun olarak mevcut araştırma 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Karadeniz Bölgesi’nde bir devlet üniversitesinin sağlık bilimleri fakültesinde öğrenimini sürdürmekte olan 19 öğrenci

ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar belirlenirken olgu ile ilgili daha kapsamlı bilgi edinilmesini ve verilerde çeşitliliğin sağlayabilmesi açısından farklı yaş ve cinsiyetlerden öğrenciler seçilmiştir. Örneklemeye ilişkin betimleyici veriler Tablo 1’ de sunulmuştur.

Çalışmamızda nitel araştırmaların önemli bir veri toplama yöntemi “amaca dayalı sohbet” olarak adlandırılabilir açık uçlu yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmacılar, açık uçlu sorulara dayanan derinlemesine görüşmeler yoluyla tartışmayı yönlendirmeden katılımcıların kişisel deneyimlerini ifade etmelerine yardımcı olmayı amaçlamışlardır. Bu kapsamda araştırmacının verileri, yarı yapılandırılmış dört sorudan oluşan bir görüşme formu ile toplanmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Üniversite öğrencilerinin sigaraya başlamasında etkili faktörler nelerdir?
2. Üniversite öğrencilerini sigara içmeye motive eden faktörler nelerdir?
3. Üniversite öğrencilerinin sigara kullanımının neden olduğu risklere yönelik bilgi düzeyi nasıldır?
4. Üniversite öğrencilerinin sigara kullanımının önüne geçmek için önerileri nelerdir?

Güvenirlilik

Nitel bir çalışmada, geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması önemlidir. Bu çalışmada da geçerlik ve güvenilirlik için çeşitli kriterlere dikkat edilmiştir (Forero ve ark., 2018; Cypress ve ark., 2017; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Öncelikle çalışmaya başlamadan önce tüm katılımcılara amaç ve çalışma prosedürü hakkında sözlü olarak bilgi verilmiş ve görüşmeden önce çalışma için bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Görüşme formunun hazırlanmasında halk sağlığı ve psikoloji alanında uzman iki akademisyenden görüş alınmış ve alınan dönütler sonrasında form yeniden şekillendirilmiştir. Görüşmeler birinci yazar tarafından 19-30 Haziran tarihleri arasında her bir katılımcı için uygun bir zamanda yapılmıştır. Birinci yazar çalışmanın yürütüldüğü fakültede öğretim üyesidir. Birinci yazarın kurum içinden olması hem iletişimsizlik hem de araştırmacıya güvensizlik gibi sorunların önüne geçmiştir. Veri toplama sürecinde her bir katılımcı ile gerçekleştirilen görüşme ortalama 30 dakika sürmüştür ve bütün görüşmeler katılımcıların bilgisi ve izni dâhilinde kayıt cihazı ile kaydedilmiş, kaydedilen ses dökümünü ve veri analizini kolaylaştırmak için önemli noktaları not almıştır. Daha sonra kayıtlar bilgisayar ortamında kelimesi kelimesine yazıya dökülmüştür. Güvenirliliği sağlayan bir diğer ölçüt ise katılımcıların görüşlerinin bulgular kısmında doğrudan aktarım yoluyla gösterilmesidir. Bunun için öğrencilerin ifadeleri

ve görüşleri aynen olduğu gibi aktarılmıştır. Çalışmanın güvenilirliğini sürdürmek üzere elde edilen transkriptler katılımcılar tarafından ifadelerin doğruluğunu sağlamak üzere incelenmiş ve teyit edilmiştir. Ardından iki bağımsız kodlayıcı, tüm transkriptleri okumuş, tema ve kodları ayrı ayrı belirlemiştir. Doğrulanabilirliği sağlamak üzere araştırmacılar belirlenen kod, tema ve alt temaları tartışmış ve onaylamıştır. Aktarılabilirlik, amaçlı örneklem kullanılarak ve veri doygunluğuna ulaşılan kadar devam eden görüşmelerle sağlanmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin çözümlenmesinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi verilerin kodlanması, temaların belirlenmesi, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması biçimde yürütülmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Tema ve kodlar doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Doğrudan alıntılar nitel araştırmalardaki ham verilerin temel kaynağı olup kişilerin duygularının derinliğini, olan şeylere ilişkin düşüncelerini, deneyimlerini ve temel kavrayışlarını ortaya çıkarmaktadır (Patton, 2014). Son olarak mevcut çalışmanın sonuçları aynı konuda yapılan diğer araştırma sonuçlarıyla karşılaştırılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmaya başlamadan önce tüm çalışma prosedürleri, Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu (Sayı:E-95674917-108.99-182249, Tarih: 14.06.2023) tarafından onaylanmıştır. Çalışma Helsinki Bildirgesi’ne uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Üniversite öğrencilerinin sigara kullanımına ilişkin deneyim ve motivasyonlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmaya 14 kadın, 5 erkek olmak üzere toplam 19 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların yaşları 19 ile 28 arasında değişmekte olup, yaş ortalamaları $22,42 \pm 2,71$ 'dir. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo 1’ de sunulmuştur.

Çalışma kapsamında katılımcıların ilk sigara kullanma deneyimleri incelenmiştir. Öğrencilerin ilk sigara kullanımına ilişkin bilgiler Tablo 2’ de verilmiştir.

Tablo 2’de görüldüğü üzere çoğu katılımcı ergenlik döneminde sigara içmeye başlamıştır. Katılımcılar arasında sigaraya başlama yaşı 10 ile 25 arasında değişmektedir. Katılımcıların sigaraya başlama ortalama yaşı ise $16,10 \pm 3,28$ 'dir. Tablo 2 incelenmeye devam edildiğinde, katılımcıların ilk sigara kullanımlarını genellikle yaşadıkları mahallede, evlerinde ya da okulda ve çoğunlukla yaşıt arkadaş grupları ile deneyimledikleri görülmektedir. Bazı katılımcı ifadeleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Özellikler

Özellikler	N	%
Yaş		
19	2	10.5
20	2	10.5
21	6	31.6
22	2	10.5
23	2	10.5
25	1	5.3
26	2	10.5
27	1	5.3
28	1	5.3
Cinsiyet		
Kadın	14	73.7
Erkek	5	26.3

Tablo 2. Katılımcıların İlk Sigara Kullanımına İlişkin Bilgiler

İlk Sigara Kullanım Yaşı	N	%
10	1	5.0
13	4	20.0
15	3	15.0
16	4	20.0
17	1	5.0
18	3	15.0
19	1	5.0
20	1	5.0
25	1	5.0
İlk Nerede Kullandığı		
Dersane	2	10.0
Okul	3	15.0
Üniversite	1	5.0
Okul Yurdu	1	5.0
Ev	4	20.0
Mahalle	5	25.0
Park	2	10.0
Kafe	1	5.0
Kimlerle Birlikte Olduğu		
Yaşıt arkadaş grubu	15	75.0
Abla/Ağabey/Kardeş	1	5.0
Yalnız	3	3.0±

- “18 yaş civarında lise üçüncü sınıfta sigara içmeye başladım.” (K4, K6).
- “İlk sigara içtiğimde 13 yaşındaydım. Sınıftan arkadaşlarla mahallede içtik.” (K8).
- “Sigaraya 15 yaşında evde başladım. Tek başımaydım.” (K3).

Mevcut araştırma kapsamında katılımcılara sigaraya başlamada etkili olan faktörlere ilişkin görüşleri sorulmuştur. Bu kapsamda yapılan içerik analizi sonucunda 5 tema ortaya çıkmıştır: Olumlu deneyimler yaşama, sigarayla ilgili yanlış inanışlar, olumsuz sosyal deneyimlerden kaçınma, sosyal bağlantılar, diğer faktörler.

Tablo 3’te görüldüğü üzere katılımcılar çoğunlukla sosyal bağlantılar nedeniyle sigara içmeye başladıklarını bildirmiştir. Sigara kullanan arkadaşlara sahip olmak, çalışma katılımcıları tarafından sigara denemek için önemli bir risk faktörü olarak görülmüştür.. Bu alt tema, aşağıdaki ifadelerde de görülebilir:

“Arkadaşlarım sigara içiyordu ve onlar sigara içerken ben de kendimi dışlanmış gibi hissedirdim. Sonra sigaraya başladım.” (K1)

“O zamanlar gezdiğim arkadaşlarım hepsi sigara içiyordu, ben de içtim.” (K19).

Mevcut araştırma kapsamında sigaraya kullanımına devam etmeyi motive eden faktörler de incelenmiştir (Tablo 4). Bu kapsamda yapılan analizler sonucunda 4 tema ortaya çıkmıştır: Aile ile ilgili, akranlar ve bireysel faktörler, okulla ilgili ve toplumsal faktörler.

Akranlarla ilgili ve bireysel faktörler incelendiğinde bu tema altında sigara kullanan akranlar, yalnızlık ve can sıkıntısı, sigara kullanımına ilişkin risklerle ilgili bilgisizlik, stres ve bağımlılık alt temalarının olduğu görülmektedir. Katılımcılara göre sigara kullanan akranlar sigara içmeyi motive etmede önemli bir nedendir.

“Yakın arkadaşlarım sigara içiyor. Onların yanında sigara içmemek benim için çok zor.” (K11)

“Bir kişinin sigara içmesinde bir arkadaş önemli bir rol oynar. Size bir tane uzatır ve içmeniz için fırsat sağlar.” (K1)

Tablo 4’te görüldüğü üzere stres sigara kullanımını sürdüren ya da arttıran önemli bir faktör olarak dikkat çekmektedir. Katılımcıların önemli bir kısmı özellikle stresli oldukları zamanlarda sigara kullanımlarının arttığını belirtmektedir.

“Sigara benim için bir motivasyon kaynağı. Stresli olduğum zaman deşarj olmama ve yaşadığım dünyadan uzaklaşmama yardımcı oluyor.” (K10)

“Stresli olaylar, olumsuz olaylar sigara kullanımını etkiliyor bence. Huzurluysan daha aza indirebiliyorsun.” (K2, K6)

Çalışma kapsamında katılımcıların sigara kullanımının önüne geçmek için önerileri de araştırılmıştır. Bu doğrultuda sigara kullanımıyla mücadele edebilmek için bireyle ilgili, aileyle ilgili, okullarla ilgili ve toplumsal olarak yapılabileceklerle ilişkin 4 tema belirlenmiştir (Tablo 5).

Tablo 5 incelendiğinde ilk temanın sağlıklı akranlarla ilişki içinde olmak ve sigara kullanımına ilişkin risk ve tehlikelerin farkında olmak şeklinde iki alt temadan oluştuğu görülmektedir. Buna ilişkin katılımcı ifadeleri aşağıda sunulmuştur:

“Eğitim çalışmalarını desem bir faydası olmayacak yani, çünkü insanlar bunu zararlarını bilerek içiyor. Kullanmaya devam eden kişiler de bir şekilde sigaraya ulaşıyor. Bence iş bireyde bitiyor. Kişi bunun yaşamına etkisini ciddiye almalı ve arkadaşlık seçimine dikkat etmeli diye düşünüyorum.” (K19)

“Bunun için öncelikle kişinin riskleri farkında olması ve bu tür ortamları terk etmesi lazım” (K13).

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların, sigarayla mücadele için toplumsal olarak da çeşitli stratejiler önerdiği görülmektedir. Bu stratejiler: Tütün satışına yönelik yasal denetimleri arttırmak, tütün ürünlerine erişimin güçleştirilmesi (fiyatını arttırmak), sosyal ortamlardaki kısıtlamaların artırılması, TV ve medyanın özendirici etkisinin denetlenmesi, toplumsal farkındalığa ilişkin faaliyetler ve etkinlikler düzenlenmesi, Yeşilay Danışmanlık Merkezleri ve rehabilitasyon merkezlerinin yaygınlaştırılması, gençler için sosyal/kültürel ve sportif faaliyetlerin sayısının artırılması. Buna ilişkin bazı katılımcı ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

“Sigarayla mücadele için, tütün satan dükkanlara yasal denetlemelerin düzenli olarak uygulanması ve sosyal mekanlarda sigara içenlerin cezalandırılması gerekiyor bence.” (K12)

“Sigaranın zararları konusunda yaratıcı kamu spotları ve broşürler gençlerin dikkatini çekebilir mesela.” (K16)

“TV dizilerinde görülen sigara ve alkol gibi faktörlerin kesinlikle özendirici olduğunu düşünüyorum. Özellikle sosyal medya sigara ve madde kullanımının artmasında oldukça etkili bence. Gençler özeniyorlar. Buna yönelik önlemler alınmalı bence.” (K11)

“Nerdeyse herkes sigaraya kolayca ulaşabiliyor. Ancak fiyatlar arttırılıp erişim zorlaştırılırsa belki de bağımlı insan sayısı azalır. Bir de sigaranın zararlarını neredeyse herkes biliyor ama kimse içerken bunu düşünmüyor. Yeşilay güvenilir bir kurum, sahaya inmeli ve dikkat çekici projelerle daha çok hayata dokunmalı.” (K3)

Tablo 3. Sigaraya Başlamayı Etkileyen Faktörler

Tema	Alt Tema	N	%
Olumlu Deneyimler Yaşama	Eğlence	1	3.7
	Rahatlama	1	3.7
Yanlış inanışlar	Stresle başa çıkma	2	7.4
Olumsuz Sosyal Deneyimlerden Kaçınma	Aile içi stres faktörleri	1	3.7
	Akran baskısı	1	3.7
Sosyal Bağlantılar	Akran kullanımı	11	40.8
	Aile üyelerinin kullanımı	1	3.7
	TV ve sosyal medya	1	3.7
Diğer	Merak	6	22.2
	Sigara kullanımına yönelik risklerle ilgili bilgi/farkındalık eksikliği	2	7.4

*Satır yüzdesi alınmıştır.

Tablo 4. Sigaraya Kullanımına Devam Etmeyi Motive Eden Faktörlere İlişkin Bulgular

Tema	Alt tema	N	%
Aile ile ilgili	Yeteriz ebeveyn denetimi	1	2.6
	Aile içi çatışmalar	1	2.6
	Aile üyelerinin kullanımı	2	5.2
Akran ve bireysel	Sigara kullanan akranlar	11	28.6
	Yalnızlık ve can sıkıntısı	4	10.4
	Sigara kullanımına ilişkin risklerle ilgili bilgisizlik	2	5.2
	Stres	7	16.8
	Bağımlılık	2	5.2
Okulla ilgili	Denetim eksikliği	1	2.6
	Sigara kullanımına ilişkin risklerle ilgili yetersiz bilgilendirme	1	2.6
Toplumsal	Erişilebilirlik	4	10.4
	Yasal denetim eksikliği	3	7.8

*Satır yüzdesi alınmıştır.

Tablo 5. Gençlerde sigara kullanımının önüne geçmek için öneriler

Tema	Alt tema	N	%
Bireyle ilgili	Sağlıklı akranlarla ilişki içinde olmak	1	2.5
	Sigara kullanımına ilişkin risk ve tehlikelerin farkında olmak	2	5.0
Aileyle ilgili	Ebeveyn-çocuk arasında pozitif ilişkiler kurulması	1	2.5
	Ebeveynlik becerilerinin güçlendirilmesi	1	2.5
	Ebeveynlerin madde ve sigara kullanımı ve bunun olumsuz etkilerine ilişkin farkındalığını arttırmak	3	7.5
Okul ile ilgili	Tüm eğitim kademelerine Bağımlılık Farkındalığı dersi eklenmesi	1	2.5
	Okul rehberlik servislerinin/Okul psikoloğunun sigara ve madde kullanımının zararlarına yönelik önleyici eğitim faaliyetleri düzenlemesi	6	15
	Okul rehberlik servislerinin/Okul psikoloğunun öğrencilerin stresle baş etme becerilerinin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar düzenlemesi	4	10.0
	Öğrenci eşyalarını düzenli kontrolden geçirmek	1	2.5
Toplumsal	Tütün satışına yönelik yasal denetimleri arttırmak	3	7.5
	Tütün ürünlerine erişimin güçleştirilmesi (fiyatını arttırmak)	3	7.5
	Sosyal ortamlardaki kısıtlamaların arttırılması	3	7.5
	TV ve medyanın özendirici etkisinin denetlenmesi	1	2.5
	Toplumsal farkındalığa ilişkin faaliyetler ve etkinlikler düzenlenmesi	5	12.5
	Yeşilay Danışmanlık Merkezleri ve rehabilitasyon merkezlerinin yaygınlaştırılması	2	5.0
	Gençler için sosyal/kültürel ve sportif faaliyetlerin sayısının arttırılması	3	7.5

*Satır yüzdesi alınmıştır.

“Bırakma konusunda istekli olan insanlar için de rehabilitasyon merkezleri yaygınlaştırılmalı bence. Kuzenim alkol bağımlısı benim ordan biliyorum. Yeşilay danışmanlık merkezleri gibi kurumlar her ilde bulunmuyor.” (K5)

TARTIŞMA

Bu çalışma son bir aydır her gün düzenli olarak sigara içen üniversite öğrencilerinin sigara kullanımına ilişkin motivasyonlarını ve deneyimlerini incelemeyi amaçlamıştır. Mevcut bulgulara göre katılımcıların sigaraya başlama yaşının 10 ile 25 arasında değiştiği, sigara kullanımının çoğunlukla 18 yaşından önce ve özellikle ergenlik döneminde başladığı belirlenmiştir. Konuyla ilgili alan yazın incelendiğinde, bu bilginin mevcut literatürle uyumlu olduğu görülmektedir (Topçu ve ark.,2014;Çifçi ve ark., 2018). Literatürde ve mevcut çalışma bulgularında görüldüğü üzere ergenlik çağı sigara kullanımına başlama açısından riskli bir dönemdir. Çalışmamızın bulgularına göre, sigarayı önleme programlarının ergenlik döneminden itibaren devreye girmesi geç kalındığı anlamına gelmekte olup, sigaranın zararları ve sağlık üzerindeki olumsuz etkileri konusunda eğitime çocukluk döneminden itibaren ve çocukları güçlendirme programları şeklinde başlanmalıdır. Nitekim literatürde sigaraya erken yaşlarda başlayan bireylerin düşük özgüven ve benlik saygısına sahip olduğu ve bu nedenle sigara içmenin, onları sosyal olarak kabul ettirecek bir şeyi benimseme ve bir gruba ait olma ihtiyaçlarını karşıladığı vurgulanmaktadır (Nilsson ve ark.,2010).

Bu çalışmanın katılımcıları ilk sigara kullanımlarını çoğunlukla yaşadıkları mahallede, evlerinde ya da okulda ve genellikle yaşıt arkadaş grupları ile deneyimlediklerini ifade etmiştir. Bu bulguya benzer olarak, üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada da gençlerin çoğu sigara içmeyi arkadaşları ile deneyimlediklerini belirtmiştir (Can ve ark., 2021). Çocuk ve ergenlerde madde kullanımına başlama ve kullanım kalıplarının incelendiği bir araştırmada da katılımcıların çoğu maddeyi kendi evinde, bir arkadaşının evinde veya evinin arka bahçesinde deneyimlediğini bildirmiştir (Kingston ve ark, 2017). Bu kapsamda okullarda riskli davranışları önlemek üzere çeşitli tedbirler alınması gerektiği söylenebilir. Örneğin yaşa uygun önleme programları düzenlemek, sigara ve madde kullanımı belirtilerini tanıyabilmek ve sigara kullanma riski yüksek olan çocuk ve ergenleri tespit ederek desteklemek sigara kullanımıyla mücadelede katkı sağlayabilir.

Çalışma kapsamında katılımcıların sigaraya başlamalarında etkili olan faktörler incelendiğinde, akran kullanımı başta olmak üzere sosyal bağlantılar,

merak ve stres sigaraya başlamada önemli risk faktörleri olarak değerlendirilmiştir. Ortaya çıkan bu bulgular literatürle de uyumlu görünmektedir (Chezhian ve ark., 2015; Pourtau ve ark.,2019). Mevcut çalışmanın bulgularında görüldüğü üzere akranlar sadece sigaraya başlamayı etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda başlamanın ötesinde sigara içme davranışını sürdürmeye de neden olmaktadır. Akranlarla uyum sağlamak ve sosyalleşmek için sigara içmek, ergenlik dönemindeki arkadaşlık kurma ve grup üyeliğine kabullenme konusunda önemli faydalar sağlayabilir, ancak aynı zamanda sağlığa zararlı olabilecek tutum ve davranışlar için akranlar bir risk faktörü de olabilmektedir. Özellikle sigara içme durumunda aynı gruptaki arkadaşlar birbirlerinin sigara içme davranışını pekiştirebilir veya sigaraya erişim sağlayabilir. Nitekim mevcut çalışmanın sonucunda ve literatürde de ergenlerin akranlarının sigara kullanımından etkilendiği tutarlı bir şekilde doğrulanmıştır (Topçu ve ark., 2014).

Çalışmanın bulguları merak duygusunun sigaraya başlamaya motive eden etkili bir faktör olduğuna işaret etmektedir. Çocuk ve gençler sosyal çevrelerinde diğer aile bireylerinin ve arkadaşlarının sigara içtiğini gözlemleyerek sigarayı merak etmekte ve bu duygu da sigarayı deneyimlemelerini kolaylaştırmaktadır. Nitekim katılımcılar genellikle sigaraya başladıklarında sigaranın tadının nasıl olduğunu ve gerçekten rahatlatıp rahatlatmadığını bilmek istediklerini belirtmektedir. Ergenlerin sigara içme davranışı arkasındaki nedenler karmaşık görünse de, araştırmalar merakı yaygın bir psikolojik fenomen olarak tanımlamıştır (Kingston ve ark., 2017;Fırat ve ark., 2019). Merak, kişinin doğasında belirsizlik ve yenilik bulunan belirli bir uyaran veya aktiviteyi keşif davranışı için, bireyi harekete geçiren içsel bir motivasyon olarak kavramsallaştırılmıştır (Grossnickle ve ark., 2016).

Bu çalışmada sigara deneyimlemeyi ve özellikle sürdürmeyi motive eden önemli bir etken de strestir. Katılımcılar olumsuz yaşam olayları ve aile içi çatışmaların ve muhtemelen bunlardan kaynaklanan stresin yoğun olduğu zamanlarda sigara kullanımının arttığını belirtmektedir. Hatta bazı katılımcılar stresle baş etme ve rahatlama amacıyla da sigara kullandıklarını bildirmektedir. Bu sonuç önceki çalışmalarda da doğrulanmıştır (Fırat ve ark., 2019). Nitekim aile, arkadaşlıklar ve okulla ilgili olaylar nedeniyle algılanan yüksek düzey stres ergenlerin sigara içmesi ile ilişkilendirilmiştir. Bazı katılımcılar da özellikle yalnızlık ve can sıkıntısı hissettiklerinde daha fazla sigara içtiklerini belirtmiştir. Bu doğrultuda sigara kullanımının üniversite öğrencileri tarafından stresle ve olumsuz duygularla baş etmede işlevsel olmayan bir araç olarak kullanıldığı söylenebilir. Bu veriler gençlerin

algılanan stresi doğru şekilde yönetebilme becerisi edinmeye ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Etkili başa çıkma müdahaleleri ile stres ve buna bağlı olarak meydana gelen sigara içme davranışının gençlerin yaşamı ve sağlığı üzerindeki olumsuz etkisi azaltılabilir.

Mevcut çalışmada katılımcıların sigara kullanımı ile mücadele etmek üzere önerileriyle ilgili bireyle ilgili, aileyle ilgili, okullarla ilgili ve toplumsal olmak üzere 4 tema çıkmıştır. Katılımcılar bireyle ilgili olarak arkadaşlık seçimi ve sigara kullanımının risklerine ilişkin kişisel farkındalığa dikkat çekmektedir. Aile ile ilgili olarak sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkisi, pozitif ebeveynlik becerileri ve ebeveynlerin gençlerde sigara ve madde kullanımına yönelik farkındalık durumunun koruyucu faktörler olabileceğini belirtmektedir. Katılımcılar sigara kullanımıyla ilgili olarak okulların da rolüne vurgu yapmakta ve bu kapsamda bağımlılık farkındalığına yönelik dersler ve eğitimler planlanmasının, gençlerin sigara kullanımına karşı koruyucu bir faktör olabileceğini, ayrıca rehberlik servislerinin öğrencilerin stresle baş etme becerilerinin güçlendirilmesine destek olarak öğrencileri risk durumlarına karşı daha donanımlı hale getirebileceğini ifade etmektedir. Ek olarak okulların sigara kullanımının deneyimlendiği yerlerden biri olması nedeniyle öğrenci eşyalarına düzenli aramalar yapılmasının sigara kullanımını azaltmada faydalı olabileceği belirtilmiştir. Ayrıca çalışma katılımcıları toplum içerisinde yaygın sigara kullanımının, sigaraya erişilebilirliğin ve denetim yetersizliklerinin gençlerin sigara kullanımı için risk faktörlerinden olduğuna dikkat çekmiş ve bunlara ilişkin önlemler alınması ve sigara kullanımının risklerine karşı toplumsal farkındalığın artırılması gerektiğine yönelik görüşler bildirmişlerdir. Bununla birlikte bağımlılıktan kurtulmak isteyen bireyler için Yeşilay Danışmanlık Merkezleri ve rehabilitasyon merkezlerinin her ilde bulunması gerektiği ve Yeşilay'ın faaliyetlerini sahada sürdürmesinin etkili sonuçlar verebileceği önerilmiştir. Son olarak katılımcıların ifadelerine dayanarak, bu çalışmada gençlerin özellikle can sıkıntısı hissettikleri zaman diliminde sigara kullanımının arttığı belirlenmiş ve bu zararlı alışkanlıkların yerine konmak üzere gençler için sosyal/kültürel ve sportif faaliyetlerin sayısının artırılması gerektiği ifade edilmiştir. Literatürde de bazı araştırmalarda can sıkıntısı ile sigara kullanım riski arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur (Ertüzün ve ark., 2020; Martínez-Vispo ve ark., 2019). Bu nedenle toplumlar, gençlik merkezleri ve çeşitli klüp çalışmaları aracılığıyla, gençleri sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlere, sosyal sorumluluk projelerine, toplum temelli etkinliklere ve atölye çalışmalarına katılmaya teşvik edebilirler.

Bu çalışmanın bulguları çeşitli sınırlamalar ışığında yorumlanmalıdır. İlk olarak, nitel araştırmanın doğası

gereği, bu araştırmanın örneklem büyüklüğü sınırlıdır. İkincisi, kadınlar örneklem içerisinde erkeklere göre daha fazla temsil edilmiştir. Ayrıca katılımcılar üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır, bu nedenle bulgular yaşlılar, çocuklar ve engelli bireyler gibi diğer alt popülasyonlara genellenemez. Üçüncüsü, çalışma grubu sadece gönüllü katılımcıları içermektedir ve bu kişilerin deneyimleri açısından önyargılı olabilir. Son olarak çalışma örneği, katılımcıların üniversite öğrencisi olması nedeniyle oldukça homojendir. Daha çeşitli bir örneklem grubu ile daha farklı sonuçlar elde edilebilir.

SONUÇ

Bu araştırma üniversite öğrencilerinin sigara kullanımına ilişkin deneyimlerini incelemiştir. Bu kapsamda katılımcıların algı ve deneyimlerine dayalı olarak bir dizi risk ve koruyucu-önleyici faktör belirlenmiştir. Çalışma sonuçlarına dayanarak ve sigara kullanımının genellikle çocukluk ve ergenlik dönemlerinde başlaması nedeniyle, özellikle okullarda sigara kullanımının zararlarına ilişkin ve önlemeye yönelik eğitimlerin erken yaşlarda başlatılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Ek olarak, okullarda riskli davranışları tanımlama ve öğrencilerin stresle başa çıkma becerilerini güçlendirmeye yönelik danışmanlık hizmetleri sunulması sigara kullanımını önlemeye katkı sağlayabilir. Sigara kullanımında akran etkisinin önemli bir risk faktörü olduğu dikkate alındığında, akran destekli önleme programları ve olumlu rol modellerle etkileşimi teşvik etmek sigara kullanımını azaltmaya yardımcı olabilir. Ayrıca ailelerin sigara ve madde bağımlılığı hakkında bilinçlenmesini sağlamak ve ebeveyn-çocuk ilişkilerini güçlendirmek için ebeveynlere yönelik eğitim programları düzenlemek, çocukların bağımlılık geliştirme riskini azaltabilir. Bununla birlikte toplum genelinde sigara kullanımının zararları hakkında bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmesi ve gençlerin sigaraya erişimini zorlaştıran yasal düzenlemeler oluşturulması ve bu konudaki denetimlerin artırılması, sigara kullanımını önleme konusunda etkili olabilir. Son olarak gençlere yönelik sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerin sayısını arttırmak, gençlerin zararlı alışkanlıklar yerine daha sağlıklı alternatiflere yönelmesini sağlayabilir.

Sigara kullanımının önlenmesi ve gençlerin sağlıklı bir yaşam sürdürmeleri için bütüncül ve sürdürülebilir müdahalelere duyulan ihtiyaç açıktır. Bu araştırma, gençlerde sigara kullanımının temel nedenlerine ve bu doğrultuda aile, okul ve toplum düzeyinde koruyucu ve önleyici stratejiler geliştirilmesine ışık tutmaktadır. Mevcut çalışmanın halk sağlığı uygulamaları ve bağımlılık danışmanlığı açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Amin, S. A.-E.-Z., Shaheen, H. M., & Omran, H. M. E. Y. (2016). Smoking among university students in Kafr El-Sheikh University. *Menoufia Medical Journal*, 29.
- Can, V., Küçükoğlu, S., Özdemir, A. A., & Bulduk, M. (2021). Üniversite öğrencilerinin madde kullanım durumları ile yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Kocaeli Tıp Dergisi*, 10(Supp: 2), 63–71.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2023, Temmuz 19). Global tobacco surveillance system data. Retrieved from <https://nccd.cdc.gov/GTSSDataSurveyResources/Ancillary/DataReports.aspx?CAID=1>
- Chezian, C., Murthy, S., & Prasad, S. et al. (2015). Exploring factors that influence smoking initiation and cessation among current smokers. *J Clin Diagn Res*, 9(5), LC08.
- Cypress, B. S. (2017). Rigor or reliability and validity in qualitative research: Perspectives, strategies, reconceptualization, and recommendations. *Dimensions of Critical Care Nursing*, 36(4), 253–263.
- Çifçi, S., Değer, V., Saka, G., & Ceylan, A. (2018). Sağlık yükseköğrenim kurumları bünyesinde sigara içme sıklığı ve etkileyen faktörler. *Van Tıp Dergisi*, 25(2), 89–99.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2023, Temmuz 19). Tobacco 2022. Retrieved from <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco>
- Elbek, O., Kılınc, O., Salepci, B., et al. (2021). Tobacco control in Turkey in the light of the Global Adult Tobacco Survey. *Turk Thorac J*, 22(1), 90–92.
- Ertüzün, E., & Yerlisu Lapa, T. (2020). Relationship between adolescents' leisure boredom and substance use in Turkey. *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 22(3), 374–383.
- Ficarra, M. G., Gualano, M. R., Capizzi, S., et al. (2011). Tobacco use prevalence, knowledge and attitudes among Italian hospital healthcare professionals. *European Journal of Public Health*, 21, 29–34.
- Forero, R., Nahidi, S., De Costa, J., et al. (2018). Application of four-dimension criteria to assess rigour of qualitative research in emergency medicine. *BMC Health Services Research*, 18, 120.
- Firat, M., Kanbay, Y., & Ayran, G. (2019). Sigara, alkol ve madde kullanımı tarama testinin Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 6(4), 244–256.
- Grossnickle, E. M. (2016). Disentangling curiosity: Dimensionality, definitions, and distinctions from interest in educational contexts. *Educational Psychology Review*, 28(1), 23–60.
- Jorayeva, A., Ridner, S. L., Hall, L., Staten, R., & Walker, K. L. (2017). A novel text message-based motivational interviewing intervention for college students who smoke cigarettes. *Tob Prevalence Cessation*, 3, 129–138.
- Joseph-Shehu, E. M., Ncama, B. P., Mooi, N., & Mashamba-Thompson, T. P. (2019). The use of information and communication technologies to promote healthy lifestyle behaviour: A systematic scoping review. *BMJ Open*, 9(10), e029872.
- Kingston, S., Rose, M., Cohen-Serrins, J., & Knight, E. A. (2017). Qualitative study of the context of child and adolescent substance use initiation and patterns of use in the first year for early and later initiators. *PLoS One*, 12(1), e0170794.
- La Torre, G., Kirch, W., Bes-Rastrollo, M., et al. (2012). GHPSS Collaborative Group. Tobacco use among medical students in Europe: Results of a multicentre study using the Global Health Professions Student Survey. *Public Health*, 126, 159–164.
- Martínez-Vispo, C., Senra, C., López-Durán, A., Fernández del Río, E., & Becoña, E. (2019). Boredom susceptibility as predictor of smoking cessation outcomes: Sex differences. *Personality and Individual Differences*, 146, 130–135.
- Nilsson, M., & Emmelin, M. (2010). "Immortal but frightened" – smoking adolescents' perceptions on smoking uptake and prevention. *BMC Public Health*, 10, 776.
- Niu, L., Liu, Y., Luo, D., & Xiao, S. (2018). Current smoking behavior among medical students in Mainland China: A systematic review and meta-analysis. *Asia Pacific Journal of Public Health*, 30(7), 610–623.
- Ortega, F. Z., Cuberos, R. C., Sánchez, M. C., Martínez, A. M., Garcés, T. E., Knox, E., et al. (2018). Problematic consumption of substances and video game use in Spanish university students depending on sex and place of residence. *Salud Drogas*, 18(1), 89–96.
- Pardavila, M. I., Ruiz, M., & Canga, N. (2019). Predictors of smoking cessation among college students in a pragmatic randomized controlled trial. *Preventive Science*, 20(5), 765–775.
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods integrating theory and practice* (4th ed.). Sage Publications, Inc.
- Pourtau, L., Martin, E., Menvielle, G., El Khoury-Lesueur, F., & Melchior, M. (2019). To smoke or not to smoke? A qualitative study among young adults. *Preventive Medicine Reports*, 15, 100927.
- Saha, S. P., Bhalla, D. K., Whayne, T. F., et al. (2007). Cigarette smoke and adverse health effects: An overview of research trends and future needs. *International Journal of Angiology*, 16, 77–83.
- Smith, D., & Leggat, P. (2007). An international review of tobacco smoking among medical students. *Journal of Postgraduate Medicine*, 53, 55.
- Sreeramareddy, C. T., Ramakrishnareddy, N., Rahman, M., et al. (2018). Prevalence of tobacco use and perceptions of student health professionals about cessation training: Results from Global Health Professions Students Survey. *BMJ Open*, 8, e017477.
- Topçu, B., Ünsal, C., Gazeloğlu, C., & Aktaş, S. (2014). Kapalı mekânlarda sigara içme yasağı ve üniversite öğrencilerinin sigara içme alışkanlıkları üzerine etkisi. *International Journal of Basic and Clinical Medicine*, 2(1), 24–31.
- Türkiye Halk Sağlığı Kurumu. (2023, Temmuz 19). Küresel yetişkin tütün araştırması Türkiye 2012. Retrieved from https://havanikoru.saglik.gov.tr/depo/Dokumanlar/Yayinlar/Kuresel_Yetiskin_Tutun_Arastirmasi_Turkiye_Raporu_2012.pdf
- Wamamili, B., Wallace-Bell, M., Richardson, A., Grace, R. C., & Coope, P. (2019). Cigarette smoking among university students aged 18–24 years in New Zealand: Results of the first (baseline) of two national surveys. *BMJ Open*, 9(12), e032590.
- World Health Organization. (2013). Tobacco Free Initiative (TFI): WHO report on the global tobacco epidemic. Retrieved from https://www.who.int/tobacco/global_report/2013/en/
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.